

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

Newsletter

Blízkovýchodní program 1/2009

duben 2009

Měsíčník o dění na Blízkém východě

V tomto vydání najdete

UAE hones up military

Obama v Ankaře

Přehodnocení americké politiky vůči Íránu?

Palestinské tábory v Libanonu – sud střelného prachu

Formování izraelské vlády a vyhlídky pro mírový proces

Minianalýzy

UAE hones up military

Michal Onderčo

Between 2000 and 2007, the Emirates purchased arms for more than \$ 11.5 bn, which is more than Saudi Arabia did. The UAE account for the moment for 7% of the global arms purchases.

In the field of air defence, the delivery of a short-range air-defence system from Russia is scheduled to be finished this year, worth \$ 800 million, which would be the most modern system of its kind. The UAE have also purchased US-made missile defence system Patriot worth \$ 3.3 bn. According to Northrop Grumman, the leading world security firm, the UAE will be the only country authorized to use the latest surveillance aircraft E-2D, scheduled to be delivered to the US Navy in 2010.

Latest Emirati shopping spree took place at the 9th IDEX exhibition in Dubai at the end of February 2009. The UAE spent as much as \$ 3 bn, largely on purchase of strategic and tactic transportation airplanes (4 C-17 and 12 C-130J). In addition, the government concluded an agreement with a German company to build a combat training centre, agreed to purchase combat vessels from a local company, bought Cobra Radars, signal and telecommunication systems, small arms and helicopters. This extensive shopping list does not include 48 advanced training aircrafts that were purchased and plans to acquire an anti-submarine warfare ship.

In addition, President Nicolas Sarkozy of France concluded an agreement on establishment of a permanent air, naval and land base in UAE, which can be, according to recent remarks by French Defence Minister Herve Morin, opened as early as in May 2009.

The official reason for these recent purchases is a continuing strategic plan of modernization of the Emirati Army. However, the main reasons for Emirati arming can be found on the opposite shore of the Gulf. Although the Emirates have for a long time enjoyed much better relations with Iranians than most of small monarchies, the truth is that none of the small Gulf countries feel safe. As long as the oil richness lasts, the small kingdoms want to get ready.

Obama v Ankaře

Lenka Filípková

Americký prezident Barack Obama se v neděli 5. dubna přesunul z Prahy na dvoudenní návštěvu Turecka napravovat pošramocené vztahy z doby minulé administrativy. Jeho návštěva se nesla v poklidné atmosféře a ve snaze hledat kompromisy a společná témata. Obama se sešel s prezidentem Abdullahem Gülem, premiérem Recepem Tayyipem Erdoğanem a s lídry opozičních parlamentních stran a promluvil na půdě parlamentu.

Vůdce nejsilnější opoziční republikánské strany CHP Deniz Baykal vyjádřil Obamovi svůj upřímný dík za ochotu setkat se s představiteli opozice. Podle deníku Hurriyet Obama opáčil, že moc dobře zná důležitost opozice v demokraciích, že i on sám v ní prožil několik let. Předseda pro-kurdské strany DTP Ahmet Türk zase Obamu během pětiminutové rozmluvy mezi čtyřma očima upokojil, že strana DTP nepovažuje násilí a ozbrojený boj za prostředek řešení kurdské otázky.

Obama v Turecku nemohl zklamat, protože šikovně skloubil to, na co Turci slyší. Vyzdvihl tureckou demokracii, sekularismus a Atatürkův odkaz, odsoudil PKK jako teroristickou organizaci a zavázal se Turecku poskytnout pomoc v boji proti ní. Dále mluvil o důležitosti Turecka v současném světě a mediační roli, kterou má potenciál hrát a vyjádřil Turecku plnou americkou podporu v otázce jeho vstupu do EU. V neposlední řadě vyzdvihl tureckou angažovanost v rámci mise ISAF v Afghánistánu.

Jediné, v čem nepanuje shoda, je americký postoj k arménským masakrům, které jsou americkou stranou považovány za genocidu. Během své volební kampaně Obama pod tlakem arménské komunity v USA označil vyvražďování Arménů v Osmanské říši za genocidu. Při rozmluvě o této citlivé otázce se však Obama vyhnul použití slova genocida a ocenil snahu současného prezidenta a vlády urovnat vztahy s Arménií. Mezi oběma státy se schyluje k dohodě, která povede k otevření společné hranice, jež je uzavřena po více než 10 let v důsledku sporu o Náhorní Karabach mezi Arménií a Ázerbájdžánem, a obnovení diplomatických vztahů. Dále se americký prezident nechal slyšet, že pojmenování událostí roku 1915 je především věcí Arménie a Turecka a probíhající mírové rozhovory mezi nimi jsou cestou k vyrovnání se s minulostí a touto otázkou. V pondělí večer se Obama osobně sešel s ministry zahraničí obou států u příležitosti mezinárodního fóra Alliance of Civilizations v Istanbulu a vyzval je, aby uspíšili vzájemnou dohodu.

Obama také z Turecka vyslal zprávu celému muslimskému světu. Zdůraznil, že Spojené státy nejsou se světem islámu ve válce a jejich cílem je hledat vzájemný respekt a společné zájmy.

Výsledky Obamovy návštěvy se zdají možná až příliš ideální, vzbuzující přehnaný optimismus. Jenže činy, ne slova, ukážou, jak opravdu silné je americko-turecké partnerství a do jaké míry je Turecko vzhledem ke svým vnitřním problémům a rozporům schopno hrát efektivní mediační roli na Blízkém Východě a zprostředkovávat dialog mezi Východem a Západem. Příkladem takového úspěchu byly neoficiální mírové rozhovory mezi Sýrií a Izraelem, které ovšem zkrachovaly po izraelské invazi do Gazy. Premiérův výstup na ekonomickém fóru v Davosu bohužel není vhodným krokem k obnovení ambice Turecka být prostředníkem v blízkovýchodním mírovém procesu.

Přehodnocení americké politiky vůči Íránu?

René Cienciala

Otázka možného přehodnocení politiky Spojených států vůči Íránu je diskutována od nástupu nové americké administrativy. Na kolik lze ale skutečně očekávat zásadní obrát ve vztazích obou zemí?

Dříve než se stávající prezident USA ujal svého úřadu, deklaroval ochotu zahájit s Teheránem po několik desetiletí neprobíhající přímý dialog, jedním dechem však neopomněl označit Írán za skutečnou hrozbu pro americkou bezpečnost. Obdobné výzvy byly později zopakovány, v březnu nicméně Obama prodloužil americké sankce vůči Íránu a reakce íránských představitelů na nabídku „nového začátku“ ve vzájemných vztazích tak byla odměřená. Naposledy Obama zmínil ve svém pražském projevu, že bude s Íránem usilovat o kontakty založené na vzájemných zájmech a úctě, znovu však dodal, že jaderné a raketové aktivity Teheránu jsou skutečnou hrozbou pro mezinárodní společenství.

Rizika proliferaace zbraní hromadného ničení jsou v USA stabilně na předních místech bezpečnostních zájmů a pokračující íránský jaderný program tak vnímají USA nadále coby velkou hrozbu. Na druhou stranu chce Washington nově zapojit Írán do řešení problémů v Iráku i Afghánistánu, proto ta viditelná změna stylu a rétoriky, nikoli však paradigmatu vzájemných vztahů.

Američané po Íráncích požadují, aby zastavili obohacování uranu a podřídili se rezolucím Rady bezpečnosti OSN i přísným kontrolám inspektorů Mezinárodní agentury pro atomovou energii. Tím by vyloučili možné vojenské využití svého jaderného programu. Podle prvních indicií jsou výměnou za to USA ochotny Teheránu nabídnout ekonomickou spolupráci a pozastavení sankcí. Írán ale požaduje zajištění dodávek paliva do svých plánovaných jaderných elektráren a zejména bezpečnostní záruky. Jednak vůči Izraeli, který jaderným arzenálem podle všeho disponuje, jednak vůči ostatním zemím v regionu, které začínají své jaderné programy pro energetické účely postupně budovat. Takové záruky však Spojené státy zřejmě nebudou ochotny či vůbec schopny Teheránu poskytnout.

V samotném Íránu je navíc jaderný program mezi politiky i lidmi vnímán jako otázka národního významu a do prezidentských voleb, které se mají uskutečnit v létě letošního roku, tak nelze

očekávat žádné výrazné ústupky Američanům. Případné volební vítězství reformistů a skutečné navázání přímých americko-iránských rozhovorů by nicméně mohlo výhledově přinést objasnění a vyřešení některých sporných záležitostí kolem iránského jaderného programu.

Do té doby se počet i efektivita iránských uranových odstředivek zvětší, jaderné know-how Teheránu vzroste a jeho vyjednávací pozice se posílí, přičemž uvalení dalších mezinárodních sankcí budou pravděpodobně dále blokovat Rusko s Čínou. Naproti tomu Spojené státy budou muset v rámci rozbíhajících se rozhovorů s Moskvou o omezení počtu jaderných zbraní a blížící se revizní konference o Smlouvě o nešíření jaderných zbraní, jejíž úspěch chtějí zajistit, přicházet s ústupky. Toho bude chtít Írán využít. Dříve či později tak bude muset americký prezident ukázat i sílu a odvahu konat, nejen mluvit.

V nadcházejících měsících lze tedy v americko-iránských vztazích očekávat jen velmi pozvolné navazování kontaktů a základní diskusi o sporných otázkách, jaderný program Teheránu však nadále zůstane předmětem zásadního sporu obou zemí.

Palestinské tábory v Libanonu – sud střelného prachu

Jan Kužvart

Dne 23. března 2009 byl u palestinského uprchlického tábora Mieh Mieh nedaleko přístavu Sidon na jihu Libanonu zabit Kamál Nádží, vysoký představitel OOP a bývalý šéf libanonského zpravodajství Fatahu. Kdo stál za jeho smrtí není jasné. Jeho smrt je nicméně posledním důkazem vyostřující se situace v palestinských táborech v Libanonu, kterou měl Kamál Nádží pomoci řešit.

Palestinské tábory jsou zdrojem nestability nejen pro Libanon. Současný postoj libanonské vlády i populace stejně jako přístup mezinárodního společenství a malá ochota arabských vlád přispět k řešení situace zvyšují riziko, že nestabilita zmítající v různé míře palestinskými utečeneckými tábory znovu opustí jejich hranice.

Palestinci byli v Libanonu po desetiletí ekonomicky, společensky a politicky marginalizováni (nejen) domácí křesťanskou elitou, která se obávala, že jejich převážně sunnitské vyznání by integrací do libanonské společnosti narušilo konfesionalní a politickou stabilitu. V průběhu let se Palestinci v Libanonu stali významným faktorem politického dění i obětí a nástrojem uplatňování vlivu cizích států. V poslední době se také do táborů přenáší boj mezi Fatahem a Hamásem a stoupá vliv mezinárodních teroristických skupin typu al-Qá'idy.

Problémy libanonských Palestinců tak oslabují libanonskou suverenitu a státní integritu, ale mají i mezinárodně–bezpečnostní dopad, neboť tábory začínají „úspěšně“ sloužit jako inkubátory nových členů džihádistických skupin jako je např. Fatahu 'l-'islám. Právě střety zejména s touto organizací roku 2007 stály libanonskou armádu 168 mrtvých nehledě na 64 obětí mezi civilisty a zničení většiny uprchlického tábora Nahru 'l-bárid.

Nové teroristické skupiny také začínají zasahovat do konfliktu s Izraelem. – Během konfliktu Hamás-Izrael v Gaze na počátku roku 2009 pravděpodobně ony a nikoliv Hizbu 'l-láh stály za

odpálením několika raket na severní Izrael. V neposlední řadě je prostor táborů využíván k rekrutaci a výcviku nových džihádistů, kteří jsou nasazováni v Iráku.

Kromě sociální, politické a ekonomické beznaděje umocněné krizí identity mladé generace se džihádisté přizívají i na faktické bezpečnostní autonomii táborů. Ty pak často slouží jako útočiště kriminálkům a lidem, kteří život „venku“ již nevidí jako schůdnou alternativu a vstupují do džihádistických organizací kvůli sociálním benefitům, které to přináší.

Řešení problematiky palestinských utečeneckých táborů je běh na dlouhou trať. Libanonský stát, politické elity a veřejnost ho však musí podstoupit. Pokud tak neučiní, marginalizovaní, frustrovaní a těžce ozbrojení Palestinci mohou vzít situaci do svých rukou víc, než bylo v posledních letech v Libanonu zvykem. Řešení však závisí na ukončení boje Palestinců s Izraelem a pomoci mezinárodního společenství a arabských vlád. Bez jejich finanční a odborné asistence a nátlaku na zúčastněné strany zůstane osud libanonských Palestinců nadále bezpečnostní hrozbou a sociální tragédií.

Formování izraelské vlády a vyhlídky pro mírový proces

Nadža Aliová

Pohled na výsledky únorového volebního klání v Izraeli potvrdil nový trend – příklon izraelské společnosti doprava. Většina voličů podpořila strany, které preferují silové řešení nad diplomatickým jednáním. Tento jev je analyticky vysvětlován rozšířeným přesvědčením mezi Izraelci, že léta mírových rozhovorů nepřinesla nic než násilí a ztrátu pocitu vlastní bezpečnosti. Centristická *Kadima* obsadila ve 120-členném Knessetu 28 míst, zatímco pravicový *Likud* získal jen o mandát méně. Skutečným vítězem se však stala ultranacionalistická strana Avigdora Liebermana *Izrael náš domov*, která si oproti dřívějšímu polepšila o 4 křesla a nyní získala do svých rukou klíč k tomu, kdo bude Izraeli vládnout. K vytvoření vládní většiny měl větší předpoklady předseda *Likudu* Benjamin Netanjahu. Volby navíc potvrdily dominantní postavení pravicového tábora, což Netanjahuovi dávalo daleko větší manévrovací prostor než Cipi Livniové z *Kadimy*.

Po dlouhém koaličním namlouvání byla poslední březnový den jmenována v pořadí 32. izraelská vláda v čele s Benjaminem Netanjahuem složená z konzervativního *Likudu*, nacionalistické strany *Izrael náš domov*, ultraortodoxní strany *Šás* a pro mnohé pozorovatele překvapivě i středolevicové *Strany práce*. Rozhodnutí o účasti ve vládě vyvolalo uvnitř *Strany práce* rozkol. Mnozí členové prosazovali odchod do opozice, aby mohla strana po debaklu ve volbách zkonsolidovat své síly namísto toho, aby se stala součástí jinak výlučně „*jestřábího složení*“ vládní koalice. Podle předsedy Ehuda Baraka však může přítomnost *Strany práce* ve vládě zmírnit Netanjahuovu opozici k mírovým rozhovorům a možnosti vzniku palestinského státu. Netanjahu se s Barakem sice dohodli na společné platformě, která zavazuje novou vládu k pokračování mírových jednání, neobsahuje však žádnou zmínku o dvoustátním řešení konfliktu s Palestinci, které prosazuje i

mezinárodní společenství. To již vyjádřilo své obavy o pokračování mírového procesu, které prohloubil i jeden z prvních výroků Avigdora Liebermana ve funkci ministra zahraničí, když prohlásil, že se Izrael necítí být vázán procesem z Annapolisu.

V Izraeli tedy vládne široká koalice sdružující strany s velmi odlišnými politickými programy i představami o míru. Lze předpokládat, že premiér Netanjahu bude z obav o rozpad vládní většiny spíše udržovat status quo, než aby se snažil v otázce mírového procesu prosadit nějaký významnější pokrok. Bude také záležet na přístupu USA, které mohou v tomto směru vyvinout na Izrael účinný tlak. Zatím se však nezdá, že by pro nového amerického prezidenta Obamu bylo řešení izraelsko-palestinského konfliktu prioritou.

Komentované zprávy

Prezidentské volby v Alžírsku

Dne 9. dubna obyvatelé Alžírsku přišli k urnám volit svého nového prezidenta. Poměrně široký výběr z pěti kandidátů neměl na průběh a především výsledek voleb větší význam. Ze 74 % zúčastněných voličů získal stávající prezident Abdal Azíz Buteflika víc než 90 % hlasů a stal se tak potřetí potvrzenou hlavou státu. Tuto výhru staronovému prezidentovi umožnila především změna ústavy z listopadu 2008, která zrušila omezení dvou po sobě jdoucích funkčních období.

Vysoká účast ve volbách a skutečnost, že druhá nejsilnější kandidátka levicová politička Luisa Hanoune získala pouhých 4.22 % může vést k podezřením o regulérnosti voleb, na které upozorňovali lídři některých opozičních stran. Před volbami tyto opoziční strany vyzývaly k bojkotu voleb a kritizovaly 5 kandidátů za to, že svou účastí ve volbách jenom napomáhají Buteflikovi k vítězství a poskytují mu alibi před případným obviněním z porušení demokratických pravidel.

Politická krize v Kuvajtu

V březnu kuvajtský emír Sabah al-Ahmad al-Sabah rozpustil parlament v návaznosti na rozepře mezi padesátičlennou legislativní komorou a vládním kabinetem. Přetrvávající politická krize se vyhrtila kvůli požadavku poslanců interpelovat ministerského předsedu Šejcha Nawafa al-Hamad al-Sabaha. Tato krátce trvající vláda vznikla v lednu 2009 a byla výsledkem předešlé parlamentní krize z listopadu 2008. Rezignace této vlády je celkově již třetí v pořadí od posledních pravidelných parlamentních voleb v roce 2006.

Po rozpuštění parlamentu emír vyhlásil, že bude trvat na organizování bleskových předčasných voleb v květnu tohoto roku. Poslanci se však obávají, že emír slovo nedodrží a využije nestabilní politickou situaci k posílení své moci tím, že začne zemi řídit prostřednictvím dekretů po dobu následujících dvou let. Vzhledem k opakovaným pádům kuvajtských vlád v posledních dvou letech bychom měli věnovat větší pozornost vývoji v tomto státě.

Očekávané události

Palestinský národní dialog v Káhiře

Jednání mezi palestinskými frakcemi v Káhiře o urovnání rozporů mezi jednotlivými stranami byla přerušena v březnu. Obnovení dialogu se plánuje na 21. dubna. Rozhovory se realizují pod záštitou egyptské vlády a za účasti dvou největších pol. subjektů - strany Fatah a hnutí Hamás.

Hlavním problémem tohoto rokování se může stát požadavek, aby hnutí Hamás respektovalo existenci státu Izrael, kterou již dříve uznala Organizace pro osvobození Palestiny. Dalšími tématy vyjednávání bude složení přechodné vlády, která bude řídit zemi až do příštích parlamentních voleb a úprava volebního zákona.

Podle některých izraelských představitelů se spornou otázkou rozhovorů může stát také dohoda o výměně zajatého izraelského vojáka Gilada Šalita za 450 palestinských vězňů.

Tipy na publikace

The Legacy of Camp David: 1979-2009

Vlivný americký think-tank Middle East Institute vydal v marci publikáciu *The Legacy of Camp David: 1979-2009*. 60 strán příspěvků z pier politológov, historikov a analytikov z Egypta aj Izraela je bohato doplnených mapami, textami pôvodných dokumentov aj časovými osami. Príspevky sa venujú témam, akými sú americká pomoc Egyptu, postoj Egyptanov voči Izraelu či problematika turizmu na Sinaji. *The Legacy of Camp David* vychádza v rámci série publikácií, ktoré sa zameriavajú na prelomové udalosti roku 1979 na Blízkom východe.

<http://www.mideasti.org/files/Legacy-Camp-David.pdf>

Nurturing Instability: Lebanon's Palestinian Refugee Camps

Dne 19. 2. 2009 vydala nezávislá nevládní organizace International Crisis Group analýzu zabývající se situací v palestinských uprchlických táborech v Libanonu. Analýza obsahuje i doporučení všem relevantním aktérům ohledně zlepšení situace v palestinských uprchlických táborech.

<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=5928&l=1>

Newsletter vyjadřuje názory autorů. Názory vyjádřené v textu nemusí být nutně stanoviskem Asociace pro mezinárodní otázky.

Koordinátorka projektu: Nataša Kubíková Tajemník: Jan Kužvart Minianalýzy: René Cienciala, Lenka Filípková, Jan Kužvart, Michal Onderčo Tipy na publikace: Jan Kužvart, Michal Onderčo Zpravodajství: Nataša Kubíková Editace: Lenka Filípková, Nataša Kubíková, Jan Kužvart Grafický návrh: Side2 Šablona: Petr Netuka Sazba: Tomáš Vomáčka Kontakt na redakci: newsletter.mep@amo.cz

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO) Žitná 27, 110 00 Praha 1 Tel/Fax: +420 224 813 460 E-mail: info@amo.cz / www.amo.cz